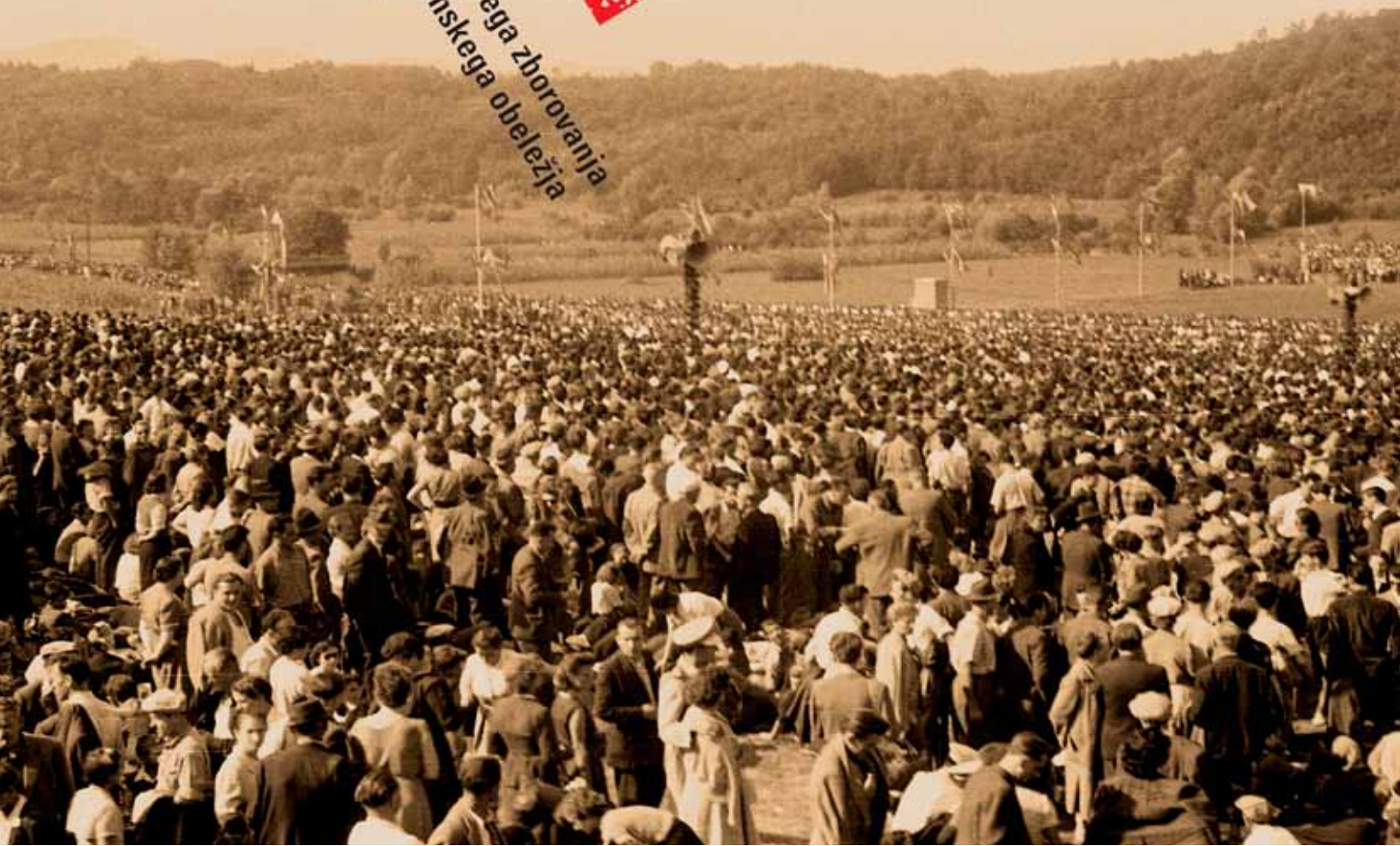

TIŠNO DOMA!

OKROGLICA.
Ob 60-letnici množičnega zborovanja
in ob odkritju spominskega obeležja
7. september 2013

OKROGLICA 1953 - 2013

Uvodna beseda:

Poklon spominu na čas, ko so Slovenci postali zgodovinski narod, Primorska pa pokončen mejnik naše domovine

Vladka Gal Janeš, foto: Bogo Rusjan

Prvi septembrski dnevi v Občini Renče-Vogrsko so minili v znamenju poklona 60. obletnici množičnega zborovanja na Okroglici. Občina je v sodelovanju z Območnim združenjem borcev za vrednote NOB Nova Gorica v okviru prireditve »Tu smo doma« v petek, 6. Septembra 2013, izvedla predstavitev prvega slovenskega barvnega filma »Okroglica« in zbornika »Tu smo doma«. V soboto pa so na prireditvi »Tu smo doma«, v okviru katere smo otvorili tudi spominsko obeležje dogodkom, ki so oblikovali zgo-

dovino našega kraja, svoje vloge odlično odigrali domači pevski zbori z zborovodkinjo Barbaro Šinigoj, Darko Nikolovski, glasbena skupina Ad Hoc in Ingrid kašča Bucik. Tako je Okroglica na prepihu zgodovine in mejniku domovine ponovno sporočila slovenskemu ljudstvu, da se je vredno boriti za svoj prostor, splošne vrednote in braniti mejnike, ki znotraj Evropske unije ščitijo slovenski narodni značaj.

Organizacija prireditve je ume-tnost, pri kateri ni formule, ki bi

zagotovila uspeh. A s pomočjo predanega in strokovnega dela članov organizacijskega odbora, ki je bil imenovan za organizacijo prireditev, je prireditve, ki je glede na zanosne odmeve udeležencev z velikimi besedami ponovno zapisala velik zgodovinski pomen upora in borbe za slovensko zemljo ter zaščito slovenstva in vrednot, zopet odmevala širom naše domovine, kot pred 60 leti.

Vsem sodelujočim iskrena hvala za vaše dragoceno sodelovanje.

Vladka Gal Janeš

Tehnične priprave in izvedba proslave ob 60. obletnici zborovanja na Okroglici

Radovan Rusjan in Aleš Bucik, foto: Bogo Rusjan

Po sprejetju sklepa našega župana Aleša Bucika in na podlagi njegove prošnje, če bi lahko bil predsednik organizacijskega odbora za pripravo prireditve, sem po temeljitnem razmisleku, (vem namreč, koliko dela povleče to za sabo), sprejel izziv, pripeljati organizacijsko in promocijsko prireditve do konca tako, da bomo zadovoljni z doseženim rezultatom. V organizacijskem odboru nas je bilo 16. Vsak je bil zadolžen za posamezno področje. Zadolžitve smo podelili že kar na prvem konstitutivnem sestanku. Zaradi pomanjkanja časa smo morali z delom pohiteti, saj se je 7. september hitro bližal.

Potrebno je bilo pripraviti elaborat varnosti in zapore ceste, v kar smo angažirali zunanje sodelavce. Moram se zahvaliti predvsem Urošu Kobalu in njegovi celotni

ekipi prve pomoči. Pri pripravi prireditve so nam pomagali tudi Stane Črvič iz Občine Šempeter-Vrtojba ter Bogdan Zoratti iz Mestne občine Nova Gorica. Za urejanje prometa in same varnosti je bila zadolžena tehnična ekipa in konjeniki CZ naše Občine z Miho Arčonom na čelu. Vsa-kemu posebej se moram zahvaliti, saj je bil njihov prispevek k izpeljavi prireditve izpeljan brez napak.

Vzporedno s pripravo prireditve se je izvajala tudi sama investicija izgradnje obeležja in priprave prireditvenega prostora, ki bo v nadaljevanju namenjen predvsem tržnici. Za vse to je skrbel Erik Lasič in tudi poskrbel, da se je vse pravočasno končalo.

Vsekakor ne smemo pozabiti na kulturni program, ki ga je zre-

žirala Ingrid Kašča Bucik; prav vsem nastopajočim pa se moram zahvaliti za odlično nastopanje in odlično izpeljan program.

Pri vsem tem ne smemo pozabiti na gasilce PGD Šempeter, ki so skrbeli za požarno varnost, na Društvo mladi Občine Renče-Vogrsko, ki so skrbeli za prodajo promocijskega materiala, na naše kmete z njihovimi proizvodi na stojnicah ter seveda na gostinca z odlično pripravljeno gostinsko ponudbo.

Za vso pripravo in organizacijo pa so seveda stali člani organizacijskega odbora in moram reči, da s takimi sodelavci in prijatelji ni težko izpeljati tako velike prireditve.

In še enkrat HVALA VSEM

Predsednik org. odbora
Radovan Rusjan

Civilna zaščita, foto: Bogo Rusjan

Ekipa prve pomoči, foto: Radovan Rusjan

Prizorišče, foto: Bogo Rusjan

Spominsko obeležje na Okroglici, foto: Bogo Rusjan

Okrogla miza s predstavitvijo prvega slovenskega barvnega filma »Okroglica« in zbornika »Tu smo doma«

Udeleženci Okrogle mize, ki smo dvorano napolnili skoraj do zadnjega kotička, smo bili nad filmom prijetno presenečeni; tistim, ki so se udeležili prvega zborovanja leta 1953, je obudil številne prijetne spomine na Okroglico, ostalim pa ponos na ljudi, ki so »Tu, doma« branili meje svoje domovine. Dogodke in pomen tistega časa ter vsebino zbornika s kronološkim zgodovinskim pregledom tistega časa, v katerega je pomemben pečat odtisnila prav Okroglica, sta oblikovala dr. Branko Marušič in Ingrid Kašča Bucik. Zbornik »Tu smo doma«, ki poleg predstavitve in razlage tistega časa predstavlja tudi arhitekturno

zasnovo spominskega obeležja, sta izdala Občina Renče-Vogrsko in Območno združenje Zveze borcev za vrednote NOB Nova Gorica.

Okrogla miza: dr. Branko Marušič in Ingrid Kašča Bucik, foto: Bogo Rusjan

Uvodna beseda župana - v zborniku Tu smo doma

Tu smo doma – na prepihu zgodovine in mejniku slovenske domovine. Na ozemlju, na katerem je borba za svobodo in slovenstvo stoletja krepila in plemenitila značaj slovenskega naroda.

Okroglica, kjer je pred šestdesetimi leti preko 300.000 ljudi postavilo temelje priključitve Primorske k matični domovini, danes postaja opomnik zgodovine, ki ponovno sporoča slovenskemu ljudstvu, da se je vredno boriti za svoj prostor, splošne vredno-

te in braniti mejnike, ki znotraj Evropske unije ščitijo slovenski narodni značaj. V smislu vrednot se danes gotovo odvijajo podobni časi, kot takrat, ko je predsednik Jugoslavije Josip Broz Tito na zborovanju sporočal ljudskim množicam:

»Slovensko ljudstvo je ostalo vztrajno in stanovitno v borbi na tem ozemlju, v tej nenaki borbi, v kateri je dalo dragocene žrtve tudi pred to vojno...«

In ta narod, ki je bil po besedah predsednika »odločen braniti vsako ped svoje zemlje pred vsakim, ki bi jo skušal spet napasti«, ponovno zapisuje sporočilo svetu; a besede o velikem zgodovinskem pomenu upora in borbe za slovensko zemljo se danes nanašajo na zaščito slovenstva in vrednot, ki v ospredje postavljajo dostojnost človeka znotraj pravične družbe.

Ponosni smo, da tu smo doma.

Župan Občine Renče-Vogrsko
Aleš Bucik

Uvodna beseda dr. Branka Marušiča - v zborniku Tu smo doma

Ni naključje, da so se mnogi temeljni dogodki zgodovine zahodne Slovenije odvijali na ozemlju, kjer Balkanski polotok prehaja v Apeninski, ali, drugače povedano, ob komunikaciji, ki je že v davnih časih vodila iz Furlanske ravnine (Ogleja) skozi Vipavsko dolino preko Postojnskih vrat v dolino Save ter dalje v Panonijo in na Balkan. Od bitke pri Frigidu (394), bitke na Soči pri Majnicah (486), langobardskega prodiranja na sever Italije (568), nastajanja goriške grofije (od 11. stoletja dalje), potrditve trdne slovanske/slovenske naselitve (prva omemba Gorice 1001), beneško-habsburških vojn (začetek 16. in 17. stoletja) in kmečkega upornega gibanja, imenovanega veliki tolminski punt (1713), vodi ta dogodkovna povezava v sedanje čase. V zadnjih sto petdesetih letih jo med drugim označujejo tudi šempaski tabor (1868), prvo množično zborovanje primorskih Slovencev, boj za slovensko Gorico (čas pred prvo svetovno vojno), grozote soške fronte (1915–1917), ustanovitev tajne revolucionarne organizacije TIGR na Nanosu (1927), prva velika primorska partizanska bitka prav tam (1942), ustanovitev pr-

vega primorskega partizanskega bataljona nad Ozeljanom (1942), goriška fronta in splošna vstaja Primorcev (1943), ustanovitev Narodne vlade Slovenije v Ajdovščini (1945), množični zborovanji na Lijaku ob priključitvi Primorske k matični domovini (1947) ter na Okroglici (1953) ob deseti obletnici goriške fronte, nastanka primorskih partizanskih brigad ter ustanovitve IX. korpusa.

Ves sklop navedenega pa zaključuje dogodki na območju med Razdrtim in Rožno Dolino v vojni za osamosvojitve Slovenije (1991). Zborovanje na Okroglici (5. in 6. septembra 1953), morda najbolj množično zborovanje, ki se je kdajkoli odvijalo na Slovenskem, ni bilo le obujanje spominov na borbeno preteklost. Zgodovinske dogodke je povežalo s takrat temeljnim zunanjepolitičnim problemom Jugoslavije, s tržaškim vprašanjem. Z mirovno pogodbo iz leta 1947 ga ni bilo mogoče rešiti na način, ki bi na mejo med Italijo in Jugoslavijo prinesel mir ter sožitje. Neureničena realizacija Svobodnega tržaškega ozemlja (STO) je vodila v enostransko zavezniško odloči-

tev, da naj se to ozemlje vrne pod suverenost Italije (tripartitna izjava, 20. marca 1948), kar je pomenilo kršitev določil mirovne pogodbe. Taki spremembi je ostro nasprotovala Jugoslavija. Odnosi med sosednjima državama so se zato poslabšali, dolgotrajno medsebojno reševanje mejnega vprašanja ni rodilo sadov. Po več kot petih letih napetosti, konec avgusta 1953, je italijanska stran razumela sporočilo jugoslovanske časopisne agencije Jugopress o reševanju tržaškega problema kot napoved priključitve cone B Jugoslaviji. Poleg tega je nemir vzbudila tudi priprava velikega političnega zborovanja na jugoslovanski strani državne meje, na Okroglici. Zato je Italija konec avgusta leta 1953 porazdelila svoje vojaške sile vzdolž meje z Jugoslavijo in STO. V Jugoslaviji so na te premike odgovorili po diplomatski poti. Zborovanje na Okroglici, ki je sledilo nekaj dni zatem, se je zato pokazalo kot najbolj primerna priložnost, da jugoslovanska država z besedami predsednika države Josipa Broza Tita sporoči svetu svoje poglede na reševanje vprašanja Trsta in njegovega zaledja: »Zato povem danes s tega ▶

► mesta vsem, ki jih to zanima: vso stvar ste pripeljali v tako slepo ulico, da iz nje za nas in z vami vred ni drugega izhoda, kakor da postane Trst internacionalno mesto, čisto slovensko zaledje pa naj se priključi Jugoslaviji. Samo to je rešitev in nič drugega.«

Zborovanje na Okroglici tako ni bila le učna ura iz zgodovine (antifašizma primorskih Slovencev, partizanske borbe, odnosa Jugoslavije z Italijo), ampak tudi dogodek, prežet z zelo aktualnimi nameni in sporočili. Okroglica je bila ena izmed kronoloških postaj, ki so vodile k diplomatskim pogajanjem in nato podpisu Londonskega sporazuma o soglasju (1954), potem ko sta se britanska in ameriška vlada 8. oktobra 1953

gih, a je bil rezultat razsodnih pogledov na razmere v svetu in v krajevnem okviru. Sporazum, ki je uvedel italijansko civilno upravo v cono A in jugoslovansko v cono B STO, še ni povsem rešil »tržaškega vprašanja«. To naloge so opravili Osimski sporazumi (1975) s priznanjem državne meje med Italijo in Jugoslavijo. K množičnosti in uspehu zborovanja na Okroglici so pripomogle tudi dobre organizacijske priprave. Vodil jih je 17. marca leta 1953 ustanovljeni Centralni odbor za proslavo 10. obletnice ustanovitve primorskih brigad pri okrajnem odboru SZDL Gorica (kasneje Pripravljalni odbor za proslavo desete obletnice ustanovitve primorskih brigad), ki mu je pred-

proslava v resnici dosegla ob tej priliki največji politični uspeh Primorske«, kot je na prvi seji odbora načrtal Albert Jakopič Kajtimir, slovenski politik in primorski partizanski komandant. Takrat so tudi določili, da bo kraj proslave na »Okroglici pri Vogrskem, kjer so zato dani vsi pogoji, kakor so: glavna cesta Ljubljana–Postojna–Gorica, železniška proga Ljubljana–Sežana–Jesenice in obratno, tako tudi druge ceste, ki se jih lahko uporablja v omenjene svrhe«. Postavitev spominskega obeležja je spodbudila šestdeseta obletnica zborovanja na Okroglici, a ni posvečeno le temu dogodku, spominja namreč na nekatera pomembna dogajanja, ki jim je bilo v stoletjih priča ozemlje med Nanosom in Sočo vzdolž reke Vipave in njenih pritokov. Knjižica, ki spremlja odkritje spomenika, prinaša izbor gradiva o zborovanju, ki je prav zaradi govora jugoslovanskega predsednika Tita in njegovih pogledov na reševanje problema Trsta odmevalo v domači in svetovni javnosti pa tudi v diplomatski ter politični dejavnosti držav, ki so bile neposredno povezane z reševanjem italijansko-jugoslovanskih mejnih problemov. Snovateljem počastitve šestdesetletnice Okroglice se je zdelo tudi primerno, da v celoti objavijo besedilo govora predsednika Tita. V Titovi razlagi in poznavanju preteklosti primorskih Slovencev in Hrvatov je zaslutiti delež njegovega takratnega generalnega sekretarja dr. Jože Vilfana. Zborovanje na Okroglici je znamenit dogodek ne le v zgodovini Primorske marveč vsega prostora, kjer so živeli in še žive Slovenci, znotraj in zunaj državnih meja. »To je bilo na Okroglici«, slišimo po šestdesetih letih še vedno zanosno pripovedovati udeležence zborovanja, tako pripoveduje tudi podpisani udeleženec, takrat dijak goriške gimnazije v Novi Gorici.

Okroglica 1953

odločili, da prepustita upravljanje cone A STO Italiji. Ta odločitev je pripeljala na državno zahodno mejo jugoslovansko vojsko, trdno odločeno, da v primeru kršenja mirovne pogodbe intervenira. Londonski sporazum se ni urenil po jugoslovanskih predlo-

sedoval Martin Greif Rudi, takrat sekretar Okrajnega komiteja ZKS Gorica. V okrilju tega odbora je delovalo šest komisij, ki so skupaj s centralnim odborom skrbele za široko vpetost v proslavljanje vse primorske javnosti, »da se razvija široka dejavnost, tako, da bo

Okroglica 1953

Po šestdesetih letih se Okroglice spominjamo kot velikega slavja, ki je po desetletju znova zbralo udeležence partizanskega boja, da obujajo spomine na preživeto, da ocenijo razmere in rezultate življenja v povojnem obdobju in da znova, skupaj z novimi povojnimi generacijami, plebi-

scitarno posežejo v dokončno rešitev jugoslovanskih/slovenskih državnih meja. Zborovanje je z množično udeležbo tržaških in goriških Slovencev po šestih letih znova obudilo spomin na sobivanje zahodnih Slovencev, ki jih je ločila septembra leta 1947 uveljavljena državna meja. Dve

leti po zborovanju je bil podpisan videmski sporazum o maloobmejnem prometu (1955). Dotlej precej zaprta in z mednarodnimi sporazumi preurejena meja je znova združila Primorce. Ni nobenega dvoma, da je k temu posredno pripomogla tudi Okroglica.

dr. Branko Marušič

Spomini udeležencev Okroglice

Rafael Černic

je povedal: Takrat sem bil star 20 let. Organizacijski odbor je postavil na griču Stare Gore napis TITO, ki je bil zbit iz - 5-6 m visokih belih desk. Podjetje

Elektromonterstvo, iz katerega se je kasneje razvil Final, je poskrbelo za osvetljevanje napisa z reflektorji. Kot zaposlen pri Elektromonterstvu sem bil eden

dežurnih, ki smo skrbeli, da se osvetljava ne bi kje prekinila ali da se ni ne bi zgodila kaka diverzija.

Celestina Furlan

je takole pripovedovala: Imela sem 18 let, ko je bilo na Okroglici zborovanje. V tistem času sem obiskovala predavanja o prvi pomoči, zato so mi določili obvezno bolniško dežurstvo, ki je bilo oba dneva organizirano za potrebe zborovanja. Glavna ambulanta, kjer je dežural vojaški zdravnik Gustav Gelati, je bila v Volčji Dragi (križišče ob kmetijski trgovini), na samem prizorišču pa je bilo postavljenih več šotorov prve pomoči, kjer smo dežurali v 2 izmenah. Jaz sem bil prvi dan v dnevni izmeni do 21. ure, ker pa druga izmena še ni prišla, sem morala podaljšati dežuranje še v drugi izmeni, čeprav sem imela gleženj v gipsu. Še danes mi je žal, ker naslednji dan zaradi hudih bolečin v nogi nisem mogla priti na zborovanje in tako nisem slišala znamenitega Titovega govora.

Celestina Furlan, osebni arhiv

Branko Čevdek

je bil takrat star okoli 4 leta. Spominja se, da je bilo na prizorišču postavljenih tudi veliko »štantov«, na katerih so prodajali različne spominke. Na enem od »štantov« mu je teta Celesta Furlan kupila rdeč lesen avtomobilček, ki ga še danes hrani kot dragocen spomin na Okroglico.

Rdeč avtomobilček, foto: Vladka Gal Janeš

Vilma Hvalič

se takole spominja zborovanja na Okroglici. Organizacijski odbor (takrat je bil minister Beltram Jurij, njegova sestra Murovec Dora z Vogrskega pa je bil ena od organizatorik prireditev na Okroglici) je oba dneva organiziral tudi ve-

liko kulturnega dogajanja: gledališke predstave, koncerti pihalnih orkestrrov in pevskih zborov so se kar vrstile. Med drugimi je nastopal tudi pevski zbor »Gregorič Hieronij«, v katerem sem takrat pela. Oder, na katerem so nasto-

pali zbori, je bil zelo visok, Tito pa je govoril nižje od njih. Spominja se, da je Tito veliko govoril o tem, da je treba graditi tovarne, da bodo ljudje imeli delo, in da je poudarjal velik pomen družbenega upravljanja.

»Zakaj prav jaz?!«

»Tito«, »Titova mladina«. Da, še vedno se marsikomu zasolžijo oči, ko sliši te besede. Koliko pa jih je, ki so imeli priložnost rokovati se z njim? »Tito je bil oseba. Kdo si je sploh karkoli upal v njegovi navzočnosti! Niti posmejati se, nič. To je bilo takšno spoštovanje...« povedo starejši.

»Kako, da tega nihče ne ve? Tukaj je gospa, ki se je takrat pred šestdesetimi leti na Okroglici 1953 rokovala s Titom! Z njo se pa moram slikat!« je vzkliknil obiskovalec prireditve ob šestdesetletnici velikega ljudskega zborovanja na Okroglici in povabil zraven še kolega.

Takrat osemletno dekletce, danes že gospa - Zmaga Bukovič iz Šempetra pri Gorici je imela to čast. Ne da bi vnaprej vedela, kaj jo čaka, so jo tistega dne postavili pred dejstvo, da bo v imenu

delegacije Tržaške brigade IX. Korpusa izročila Titu šopek rož. Od navala vznemirjenja, ki jo je takrat zajelo, se ne spomni niti, kako so prišli na Okroglico. Pred očmi ji je ostala le slika mase ljudi, ki je rinila v isto smer...Tisti od daleč so prišli že nekaj dni prej in se udeležili kulturne prireditve na dan pred slovesnim zborovanjem. Toliko ljudi je bilo, »da bi lahko hodili po glavah«, se spominja gospa Zmaga.

Na kraju dogodka so jo tik pred zdajci preoblekli in ji potisnili v roke rdeče nageljne. »V kaj so vas oblekli, Zmaga?« »Oh, tako sem bila zmedena, tako tremo sem imela, da niti tega ne vem! Prav tresla sem se«. Že po naravi je bila sramežljivo dekletce in ni mogla razumeti, zakaj so izbrali prav njo. Prevzeta ob pogledu na mogočno postavo v beli uniformi z zlatimi našitki je vzkliknila: »Ampak sama pa gor ne grem!«

Zmaga Bukovič, osebni arhiv

In tako jo je, ko je segla v belo orokavičeno roko, spremljalo pet odraslih. A zato ji ni bilo prav nič manj nerodno. Navsezadnje, kdo pa bi lahko ostal ravnodušen ob taki priliki?

Kristina Mihelj

Spomine zbrala: Vladka Gal Janeš

Ob praznovanju 60. obletnice množičnega zborovanja na Okroglici je Filatelistično društvo Nova Gorica izdalo spominsko dopisnico, ki bo plemenitila marsikatero filatelistično zbirko ...

Spominska dopisnica Okroglica 2013, foto: Vladka Gal Janeš

Filatelistične izdaje ob proslavi na Okroglici 1953

Za proslavo na okroglici 6. septembra 1953, kjer smo nestrno pričakovali prihod tov. Tita, so novogoriški in republiški filatelisti organizirali filatelistično izdajo za ta, predvsem za Primorce, izredni dogodek.

Proslava je bila organizirana za bližnjo 10. obletnico osvoboditve Primorske in Istre izpod fašistične Italije. Kot lokacija je bila izbrana Okroglica, predel med Lijakom in Vogrskim, ki je bil kot rahlo padajoč teren primeren za tovrstno zborovanje, da je bil oder s slavnostnim govornikom dobro viden. Konec avgusta so Primorske novice v št. 35 poročale, da bo PTT podjetje Nova Gorica na prizorišču organizirala 5 poš (Ljudska pravica št. 223/5.9.53 pa kar 7 poš), ki bodo pošto opremljale s posebnimi slavnostnimi znamkami in žigosali s spominskim žigom.

Za to proslavo so bile izdane vsaj tri ali celo štiri spominske izdaje, vse s priložnostno temnozeleno znamko za 15 Din, z napisom »Oslobodjenje Istre i Slovenačkog Primorja 1945-1953«. Spominska izdaja je bila žigosana z dvokrožnim ilustriranim priložnostnim poštnim žigom »Okro-

glica Nova Gorica, Slov. Primorje, 29.XI.43/6.IX.53«, premera 35 mm z enako ilustracijo, kot je bila na spominski znački. Prvi medij, ki je objavil reprodukcijo žiga je bil Primorski dnevnik, ki ga je predstavil že 23. avgusta v članku »Za uveljavitev Koširja«. Slovenski poročevalec je v št. 207/2.9.53 pod naslovom »Posebna znamka za primorski festival« poročal, da »Filatelistična zveza Slovenije za to priložnost pripravlja lično kuverto "Prvega dne", ki bo skupno s posebnim žigom priložnostne pošte na Okroglici predstavljala trajen spomin na ta veliki dogodek za vse udeležence«. Prav gotovo so tudi lokalni časopisi drugod v Sloveniji poročali o tem velikem dogodku na Primorskem.

Primorske novice, ki so tedaj izhajale v Solkanu, so v št. 33 iz sredine avgusta 1948 v vesti »Posebna poštna znamka za slovesnost na Okroglici« objavile, da je pobudo za izdajo znamke dalo FD Nova Gorica, ki bo v dnevih festivala pripravilo razstavo s proslavi primernim tematskim materialom, Filatelistična zveza Slovenije pa da bo pripravila »lično kuverto prvega dne«. O tej razstavi je Slovenski

poročevalec kasneje poročal, »da je bila razstava pripravljena v zgradbi mestne občine v Solkanu«. Osnutek za znamko za 15 Din je izdelal slikar in grafik Janez Trpin, natisnil jo je Zavod za izradu novčanica v Beogradu. Znamka je bila istočasno natisnjena tudi v temnomodri barvi enake velikosti in vrednosti, a z rdečim pretiskom STT VUJNA za uporabo v coni B Svobodnega tržaškega ozemlja. Izdani sta bili 5. septembra in za vsako znamko je bil izdan tudi ovitek prvega dne. Znamki in ovitka prvega dne so bili že za časa Jugoslavije zelo iskani, sedaj pa imajo neprijemno večjo vrednost! Nemški katalog Michel vrednoti neuporabljeno jugoslovansko znamko v višini 80 €, spominski ovitek s to znamko pa 120 €, znamko za uporabo v coni B VUJNA 5 oz. 25 € za spominski ovitek.

Slovenska izdaja priložnostnega ovitka Filatelistične zveze Slovenije ima angleški napis »First Day Cover«. Podjetje Jugofilatelija iz Beograda je srbohrvaško izdajo opremilo z napisom »1943-1953, Oslobodenje Istre i Slovenačkog Primorja«. Sedaj že pokojni solskanski filatelista Oton Makuc mi je pred leti zatrdil, da je novogo-

► riško društvo dalo predlog tudi za izdajo spominskega ovitka z likom primorskega narodnega heroja Janka Premrla-Vojka, na pisemskem ovitku pa je po predlogi v oranžni barvi slikarja in grafika Božidarja Jakaca upodobljen narodni heroj Janko Premrl-Vojko. Na zborovanju smo dijaki Goriške gimnazije nudili udeležencem zborovanja prav ta slovenski ovitek, poštna okenca na prizorišču pa so prodajala najmanj 12 različnih razglednic Nove Gorice in vsaj še razglednico s sliko primorskega junaka, vse opremljene s to znamko in spominskim priložnostnim poštnim žigom. Tudi ob izidu temno modre znamke za uporabo v coni B VUJNA je bil izdan

ovitek prvega dne, le poštni žig je bil samo »Koper/Capodistria, 5.9.53. Prvi dan«.

Za proslavo je bila izdana tudi spominska dvobarvna značka, ki jo je izdal pripravljalni odbor za proslavo na Okroglici, Glavni odbor Zveze borcev Slovenije pa jo je reproduciral na razglednici z verzom pesnika Mateja Bora »Dokler tu so brigade,«. Vsekakor sta bila primorska časopisa Primorske novice in Primorski dnevnik prva, ki sta začela objavljati vesti o načrtovani proslavi na Okroglici. Primorske novice, ki so tedaj izhajale v Solkanu, so že v št. 29 od 17. pulija predstavile značko, delo akad. kiparja Borisa Kalina s pozivom, jas se

Primorci v čim večjem številu udeležijo proslave in tako vse do proslave. Primorski dnevnik, je v zaglavju št. 192 od 13. avgusta, zraven poziva k udeležbi, dodal še to značko in tako zaglavje je imel vse do vključno ponedeljka po proslavi. Velika povečana značka je tedaj krasila slavolok pred mejnim prehodom v Rožni dolini (Primorske novice št. 36/11.9.1953).

Vsekakor so te filatelistične in zbirateljske izdaje tudi pripomogle k izrednemu vzdušju, ki je prevevalo ljudstvo na tem zborovanju.

(Objavljeni primerek je last Marjana Maliča iz Solkana, ki se mu zahvaljujem za sodelovanje)

Branko Morenčič

Spominska pisemska ovojnica Okroglica 1953

Sprejem županov in slavnostnega govornika, foto: Radovan Rusjan

Mojca Rusjan, foto: Bogo Rusjan

Darko Nikolovski, Ad hoc, Združeni pevski zbori, Pihalni orkester Vogrsko, župani in slavnostni govornik, foto: Bogo Rusjan

Ingrid Kašca Bucik, foto: Bogo Rusjan

PRAZNIČNA SOBOTA:

Kulturni program, ki so ga oblikovali domači pevski zbori z zborovodkinjo Barbaro Šinigoj, Darko Nikolovski, glasbena skupina Ad Hoc in Ingrid Kašca Bucik, je prireditev spremenil v pravo zborovanje s kulturnim mitingom. Udeleženci prireditve so jih zato nagradili z navdušenim aplavzom.

Govor na prireditvi: Župan

Tu smo doma – na prepihu zgodovine in mejniku slovenske domovine. Na ozemlju, na katerem je borba za svobodo in slovenstvo krepila in plemenitila značaj slovenskega naroda.

Spoštovani predsednik DZ RS g. Janko Veber, spoštovani župani, dragi gostje iz zamejstva, udeleženci Okroglice 1953, prijatelji in tovariši, nastopajoči!

Prisrčno pozdravljeni na prireditvi, ki smo jo pripravili v počastitev 60. obletnice množičnega zborovanja na Okroglici.

Tu smo torej doma – na območju, kjer so bile v zadnjih stoletjih 4 države in vsaka je uveljavljala svoj pravni red, kulturo in jezik.

Odnosi z Italijo so bili leta 1953 zelo napeti, saj je šlo za Trst, ki si ga je Italija še vedno lastila. Italijanskemu kopičenju orožja ob meji je sledila jugoslovanska mobilizacija. Množično zborovanje 6. septembra 1953 je želelo opozoriti sosede na odločnost pri reševanju tržaškega vprašanja. Istočasno je to bila priložnost, spomniti se sklepov o priključitvi Primorske k matični domovini. V tako razgretim ozračju se je na Okroglici zbralo preko 300.000 ljudi, ki so pripotovali s 100 vlaki, 5000 kamioni, 3000 motorji, večina pa je prišla s kolesi ali peš.

Na zborovanju, na katerem je bila obeležena tudi desetletnica osvoboditve Slovenskega Primorja, se je predsednik takratne države

Josip Broz Tito zavzel za to, da Trst postane mednarodno mesto, njegovo slovensko zaledje pa se priključi Jugoslaviji. Obeležujemo torej znamenit dogodek, ki je postavljaj temelje priključitve Primorske k matični domovini ne le na Primorskem, ampak v celotnem prostoru, kjer so živeli in še živijo Slovenci, in ki simbolizira večstoletna hotenja slovenskega naroda po samostojnosti in neodvisnosti.

V smislu vrednot se danes prav gotovo odvijajo podobni časi, kot takrat, ko je predsednik takratne države na zborovanju sporočal ljudskim množicam: »Slovensko ljudstvo je ostalo vztrajno in stanovito v borbi na tem ozemlju, v tej neenaki borbi, v kateri je dalo ▶

- dragocene žrtve tudi pred NOB«. Danes se besede o velikem zgodovinskem pomenu upora in borbe za slovensko zemljo nanašajo na zaščito slovenstva in vrednot, ki v ospredje postavljajo dostojnost človeka znotraj pravične družbe.

Občina Renče-Vogrsko želi ohranjati slovensko kulturno-zgodovinsko dediščino, zato tu skupaj z ostalimi goriškimi občinami postavlja spominsko obeležje dogodkom, ki so oblikovali zgodovino našega kraja in postavili mejnike naše domovine. S tem zaokrožujemo spominski park na Vogrskem, kjer smo že vzpostavili pot brigadirjev ob Lijaku in športni park pod viaduktom; pripravljamo pa tudi prostor za vogrinsko tržnico.

Spoštovani, Okroglica danes tako

Aleš Bucik, foto: Bogo Rusjan

postaja opomnik zgodovine, ki ponovno sporoča slovenskemu ljudstvu, da se je vredno boriti za svoj prostor, splošne vrednote in braniti mejnike, ki znotraj Evropske unije ščitijo slovenski narodni značaj.

Zato naj bo današnja slovesnost tudi trenutek, ko naj privre na dan ves naš narodni ponos na zgodovino.

Tako lahko danes s ponosom rečemo – »**res je, tu smo doma**«.

Župan Občine Renče-Vogrsko
Aleš Bucik

Govor na prireditvi: Dr. Branko Marušič

Spoštovani!

Vipavska dolina, raznolika in svojstvena krajina, med visokima kraškima planotama Trnovskega gozda in Nanosa na severu in nizko planoto Kras na jugu je zaradi svoje lege, zlasti prehodnega območja med dvema evropskima polotokoma, doživela že zelo zgodnjo človekovo poselitev in razgibano preteklost.

Ni naključje, da so se zato tu odvijali mnogi in nekateri zelo pomembni dogodki zgodovine današnjega zahodnega slovenskega prostora, zlasti ob cesti, ki je v davnih časih nedaleč tod vodila iz Padske in Furlanske ravnine preko Postojnskih vrat v dolino Save ter dalje v Panonijo in na Balkan. Že v predсловanskem oziroma predсловanskem času so bila razvita trgovska pota, preko tega ozemlja so se selila ljudstva ter so se od zahoda na vzhod in obratno prenašali civilizacijski vzori antičnega in krščanskega časa.

Zgodovinski viri pišejo o zmagi krščanske vojske pri Hublju konec 4. stoletja našega štetja in o bitki med germanskima plemenoma Vzhodnih Gotov in Skirov na Soči pri Majnicah konec 5. stoletja. Langobarska selitev v severno Italijo je omogočila prihod slovenskih prednikov na začetku 7. stoletja. Prva omemba Gorice leta 1001 je potrdila trdno slovansko oziroma slovensko naselitev, obstoj fevdalnega družbenega reda in nastajanje goriške grofije. Dolina je doživela nato turške osvajalne pohode, beneško-habsburške vojne v začetku 16. in 17. stoletja, kmečko uporno gibanje pred tristo leti, imenovano veliki tolminski punt in pohod Napoleonovih vojakov. Leta 1820 je v svoji prav znameniti pridigi pri Sv. Hieronimu Matija Vertovec razmišljal, da sta Nanos in z njim tudi Vipavska dolina videla »skorajda vse evropske narode, ki so prehajali gori in doli po dolini in po pobočjih Nanosa.« Tudi zadnji dve stoletji je bila

Vipavska dolina priča nekaterim prelomnim dogodkom. Njih izbor začenjamo s prvim množičnim političnim zborovanjem primorskih Slovencev 18. oktobra 1868, tu v bližini na Otavi pod Ozeljanom. Zborovalci so zahtevali uresničenje slovenskega političnega programa s temeljno točko, da se na razne dežele razdeljena Slovenija združi v eno upravno celoto. Del Vipavske doline je bil neposredno vpleten v dogajanja prve svetovne vojne. Na Nanosu se je leta 1927 ustanovila tajna revolucionarna organizacija TIGR, prva velika bitka primorskih partizanov se je odvijala prav tam, aprila 1942. Nad Ozeljanom je bil istega leta sredi poletja ustanovljen prvi primorski partizanski bataljon, ki je nosil ime pesnika Gregorčiča. Vogrsko je bilo središče dogodkov ob kapitulaciji Italije in v dneh goriške fronte. Na Ajševici je bilo septembra 1947 množično zborovanje ob priključitvi Primorske k matični domovini (1947) in na Okroglici

5. in 6. septembra 1953 mogočno srečanje ob deseti obletnici goriške fronte, ob deseti obletnici nastanka primorskih partizanskih brigad ter ustanovitve IX. korpusa. Ves ta sklop zgodovinskih dogodkov pa zaključujejo spopadi in manifestacije za osamosvojitve Slovenije na območju med Razdrtim in Rožno Dolino leta 1991.

Očitno je dovolj razlogov, da danes odkrivamo spominsko znamenje, posvečeno Vipavski dolini in njeni zgodovini. Obležje, prizorišče bodočih učnih, je spodbudila šestdesetletnica Okroglice, ki ni le krajevno ime pač pa pomeni v našem besedovanju in pomnjenju predvsem veliko srečanje Slovencev. Okroglica pomeni tudi nastop takratnega jugoslovanskega predsednika Tita, ki je sredi Vipavske doline v kritičnem trenutku reševanja tržaškega vprašanja sporočal Italiji in svetu, kako si jugoslovanska država zamišlja ureditev mejnega spora med Italijo in Jugoslavijo, spora, ki je nastal zaradi nejasne usode nikoli povsem uresničene Svobodnega tržaškega ozemlja.

15. septembra 1952 so v Dolenjskih Toplicah počastili desetletnico prvih slovenskih partizanskih brigad. V svojem govoru se je tedaj predsednik jugoslovanske vlade Josip Broz Tito dotaknil tudi poglobitnega zunanje-političnega problema Jugoslavije – tržaškega vprašanja. Nasledje leto pa so se tudi na Primorskem pripravljali, da počaste deseto obletnico goriške fronte in deseto obletnico nastanka primorskih partizanskih brigad. Za kraj prireditve je bila izbrana Okroglica, nanjo so bili povabljeni vsi Slovenci in tudi Slovenci, ki so živeli v Italiji in na Svobodnem tržaškem ozemlju. Povabljen pa je bil tudi predsednik Jugoslavije Josip Broz Tito. Če je bilo leto dni pred Okroglico tržaško vprašanje ena od sestavin njegovega govora, je bilo 6. septembra 1953 poglobitna vsebina. Tudi govornikovi vložki s podatki o zgodovini Primorske in Istre, o

slovensko-jugoslovanskih odnosih z Italijo v preteklosti so služili razumevanju problema, ki je bil v letih po drugi svetovni vojni poglobitno vprašanje jugoslovanske zunanje politike.

Tržaško vprašanje, katerega srž je pravzaprav odločitev komu in zakaj naj Trst z bližnjim zaledjem pripada, je bil zapleten in v več fazah potekajoči problem tudi evropske in svetovne politike. Ni se pojavil po drugi svetovni vojni pač pa ima daljšo predzgodovino, ki sega v samo leto 1848. Po drugi svetovni vojni ga je skušala rešiti mirovna pogodba z Italijo iz leta 1947 z ustanovitvijo Svobodnega tržaškega ozemlja pod nadzorom Varnostnega sveta Združenih narodov. To ozemlje ni nikoli zaživelo in tako je nastala tudi prva kriza, ko so zahodni zavezniki marca 1948 objavili namero, da bodo Svobodno tržaško ozemlje vrnili pod italijansko suverenost. Ta odločitev je bila povsem v duhu tedanje hladne vojne. Vendar je v ta hlad prinesel nov vidik spor med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo. Spor je spremenil tudi strateška razmerja v Evropi, saj bi lahko Jugoslavija postala obrambni zid Zahoda pred Sovjetsko zvezo tudi z njenim morebitnim vstopom v severnoatlantsko zavezništvo. Če so Američani in Britanci reševanje Svobodnega tržaškega ozemlja nekoliko prepuščali času, pa tega ni storila Italija v nenehni zahtevi, da se Svobodno tržaško ozemlje vrne pod njeno suverenost.

Sredi leta 1953 je De Gasperijevo vlado v Italiji zamenjala vlada desničarskega Giuseppeja Pelle. Ta je želel preobrem Trsta reševati po hitrem postopku. V sporočilu jugoslovanske poluradne agencije Yugopress je Italija zaznala namero Jugoslavije, da želi s silo vdreti na Svobodno tržaško ozemlje. To je Italijo spodbudilo, da je koncev avgusta 1953 premaknila tri oklepne divizije in enoto padalcev na mejo z Jugoslavijo in Svobodnim tržaškim ozemljem. Poleg tega pa je italijanska vlada kot razlog za tako posebno stanje omenila tudi zborovanje, ki so ga pripravljali na Okroglici, saj bi bila lahko tolikšna koncentracija nekdanjih partizanskih borcev povod za invazijo na italijansko ozemlje. Italija je premike svoje vojske opravila, ne da bi obvestila severnoatlantsko zavezništvo, kar bi sicer morala storiti. V tistih dneh je skupina oboroženih italijanskih vojakov celo prekrščila državno mejo, italijanska letala pa so kršila jugoslovanski zračni prostor.

V takem naelektrenem pogosto tudi s čustvi nabitem ozračju je torej potekalo zborovanje na Okroglici. Tito naj bi imel, kot sodi pisec njegove biografije prof. Pirjevec, enega svojih najbolj znamenitih govorov. V govoru je tudi uporabil v besede, »ki so bile bolj ironične in žaljive, kot bi bilo umestno, saj se ni mogel premagati, da bi ne osmešil ‚italijanskih junakov‘, ki da nahajo z ‚leseno sabljo‘.« Toda Titove besede so tistega dne imele magično moč. ▶

Dr. Branko Marušič, foto: Bogo Rusjan

► Njegov govor je odmeval po svetu. Predsednik italijanske vlade Pella je Titu, »takoimenovanemu maršalu«, kot se je izrazil, odgovoril čez teden dni in predlagal plebiscit, ki ga je Tito v govoru v Splitu 13. septembra 1953 zavrnil.

Ostrina, ki se je v odnosu med Italijo in Jugoslavijo po Okroglici še okrepila, je zaveznike, Američane in Britance, navedla, da so začeli snovati načrt o razdelitvi Svobodnega tržaškega ozemlja med Italijo in Jugoslavijo. 8. oktobra je sledila dvostranska nota Velike Britanije in ZDA, da se zaradi nastalih razmer odpovedujeta svoji vojaški upravi v coni A Svobodnega tržaškega ozemlja.

To dejstvo je razburilo jugoslovansko stran in Tito je v Leskovcu 10. oktobra 1953 izjavil, da bo Jugoslavija branila svoje ozemeljske pravice tudi z vojsko.

Sledile so demonstracije po celotnem ozemlju Jugoslavije in vpoklicanih je bilo 90.000 rezervistov. V tem času pa so se v diplomaciji zainteresiranih držav že kazali obrisi bodoče rešitve tržaškega vozla, se pravi delitev Svobodnega tržaškega ozemlja med Italijo in Jugoslavijo. Reševanje se je s pogovori začelo februarja 1954. Ti se niso odvijali brez zapletov. Pri tem so bili tako pri Italijanih kot na strani Jugoslavije sile, ki so bile nepopustljive ali vsaj manj tolerantne pri

odrekanju ozemlja: pri Italijanih je bil obalni pas od Milj do Novoga grada, pri Slovencih pa Trst in njegova neposredna slovenska okolica. Londonski sporazum o soglasju iz oktobra 1954, sledil je diplomatskim pogajanjem, je *de iure* še vedno ohranil Svobodno tržaško ozemlje, *de facto* pa ga je ukinit. Pri reševanju meja med Italijo in Jugoslavijo je prevladala modrost, sposobnost odrekanja in pogled v prihodnost. Del te prihodnosti je tudi današnji dan, ko obujamo spomin tudi na sporočila in izročila Okroglice. Eno izmed njih je tudi meja, ki naj sosede združuje in spodbuja k tvornemu sožitju. Hvala

dr. Branko Marušič

Slavnostni nagovor na prireditvi: predsednik Državnega zbora RS g. Janko Veber

Spoštovani....

z današnjo slovesnostjo se spominjamo doslej najbolj množičnega srečanja Slovencev v vsej zgodovini, na katerem je 300.000 udeležencev s svojo prisotnostjo jasno podprlo odločenost jugoslovanske države in njenega vodstva, da slovenskega ozemlja ne prepusti tujemu gospodarju. Bil je čas, ko se je reševalo zapleteno tržaško vprašanje in prav tu so pred 60-imi leti donele odločne besede takratnega jugoslovanskega predsednika Josipa Broza - Tita, s katerimi se je pred svetovno javnostjo postavil v bran slovenskemu ljudstvu in njegovemu ozemlju.

Tito je v svojem vznesenem govoru svaril italijansko vlado pred nepremišljenimi potezami in se zavzel za to, da bi Trst postal mednarodno mesto, njegovo slovensko zaledje pa bi priključili k Jugoslaviji. Njegove besede so, kot se še danes spominjajo nekateri udeleženci, množico navdušile do te mere, da so „viharni vzkliki odmevali pod nebo in se

odbijali od pobočja Čavna“.

Takšno reakcijo povsem lahko razumemo, če vemo, da je Rapska mirovna pogodba iz leta 1920 nas, Slovence, močno prizadela. Odrgala nam je kar četrtno ozemlja in od domovine odrezala velik del slovenskega prebivalstva. Kar naenkrat se je pod Slovanom nenaklonjeno italijansko nadvlado znašlo več kot 300.000 Slovenk in Slovencev, italijanska oblast pa je kaj hitro dokazala, da ji ni mar za pravice drugih narodov. Z vzponom fašističnega režima se je ta nenaklonjenost sprevrgla v odkrito sovražnost in raznarodovanje. Primorski živelj, ki je ostal onkraj meja, je bil izpostavljen neusmiljenim asimilacijskim pritiskom in trdi roki raznarodovalne politike. Slovenščina je dobredno izginila iz uradov in javnih napisov. Številna slovenska društva so bila razpuščena, slovenska imena poitalijančena in slovenske šole ukinjene.

Uničenje kulturnih središč, kakršen je bil Narodni dom v Trstu,

knjižnic, poslopij delavskih in slovenskih organizacij, je postalo sestavni del bolečega vsakdana primorskih Slovencev. Dolgih 25 let so ti neutrudno prenašali breme uničevalne fašistične ideologije, ki je slovenstvu pripisovala nezgodovinskost, podrejenost in slovansko manjvrednost. Fašistična oblast si je na vse pretege prizadevala, da bi zatrla narodnega duha primorskih Slovencev, vendar tega ni bilo moč niti upogniti, kaj šele zlomiti. Skoraj tri desetletja genocidne fašistične politike so primorskega človeka spodbudila k odporu, ki ga je razvila organizacija TIGR, ga nadaljevali z bojem v narodnoosvobodilnem boju. Namesto, da bi se podredili politiki raznarodovanja in uničenja, so se z vsemi silami in ne glede na ceno zoperstavili okupatorju. Upri so se, pa čeprav so vedeli, da bodo za to plačali visok krvni davek.

Po letih gorja in trpljenja ter po številnih padlih žrtvah je 1. maja 1945 v Trst vkorakal slovenski IX. Korpus skupaj z borci 4. armade jugoslovanske narodnoosvobo-

dilne vojske Kljub tej zgodovinski osvoboditvi pa nam konec vojne še ni prinesel tako železnega in pričakovanega trdnega miru. Vprašanje narodnostne in državne meje na Primorskem je ostalo odprto še dobro desetletje po tem, ko je orožje že utihnilo. Zavezniki se kar niso in niso mogli dogovoriti glede poteka nove meje med italijansko in jugoslovansko državo. Šele leta 1947, torej dve leti po koncu vojne vihere, je Jugoslavija pod pritiskom mednarodne skupnosti in v izogib nadaljnjim zaostrovanjem odnosov med zavezniki pristala na Pariško mirovno pogodbo, s katero je bilo ustanovljeno tudi na cono A in cono B razdeljeno Svobodno tržaško ozemlje. Z novo državno mejo pa so v Italiji ostali Beneška Slovenija, Rezija, Kanalska dolina in Gorica.

Kljub mirovni pogodbi se je spor za razmejitve med Jugoslavijo in Italijo s pomočjo zavezniških sil nadaljeval vse do leta 1954. Svobodno tržaško ozemlje je na pragu hladne vojne postalo eno prvih kriznih žarišč v povojni Evropi, zlasti zaradi zahodnih sil, ki so želele zato, ker ni bilo povsem uresničeno, Svobodno tržaško ozemlje v celoti prepusti Italiji. Poleti in jeseni leta 1953, potem ko je Italija na mejah cone A začela koncentrirati svoje vojaške enote, odnosi med sosedama še posebej zaostri. Na Primorskem je ponovno vrelo, rešitev tržaškega vprašanja pa se je zdelo oddaljena bolj kot kadarkoli prej. Imeli smo občutek, da nas in naših zahtev nihče ne sliši, kot da nam nihče ne prisluhne - vse do množičnega zborovanja na Okroglici.

Zborovanje na Okroglici, ki se ga danes, ob 60. obletnici še posebej spominjamo, je nedvomno pomembno prispevalo k razrešitvi tržaškega vprašanja. Množice ljudi, ki so se na to zgodovinsko zborovanje trumoma zgrnile zato, da bi ubranile, kar je slovenskega, so svetovni javnosti dokazale svojo enotnost in odločenost. Tedanji predsednik Tito pa je številčnost množice izko-

Slavnostni govornik Janko Veber, foto: Radovan Rusjan

ristil za to, da je ne le Slovence, pač pa predvsem zaveznike, ki do tedaj pri tržaškem vprašanju niso popuščali, jasno, ostro ter borbena nagovoril. S tem je v svet poslal nedvoumen signal, da želimo spor rešiti na civiliziran in miroljuben način, da pa smo pripravljeni, v kolikor bi bilo to neizbežno, kljub bridki izkušnji druge svetovne vojne ponovno prijeti za orožje, kar se je zlasti pokazalo ob dvostranski izjavi ameriške in britanske vlade z dne 8. oktobra 1953, da enostransko prepustita njuno vojaško oblast v coni A Italiji, se pravi mesec dni po zborovanju na Okroglici. Jugoslavija je kot odgovor na to odločitev vojaško okrepila zahodno državni mejo hkratu pa se je odločila, tudi zaradi sporočil, ki so prihajale z Okroglice, za diplomatsko, za miroljubno, preudarno, realistično in v prihodnost zazrto pot reševanja tržaškega vprašanja, kar se je leta 1954 s podpisom Londonskega memoranduma o soglasju tudi uresničilo.

Spoštovani,

morda se v današnjih časih, ko je predvsem slovenski politični prostor zopet prežet z ideološkimi vprašanji uporabe rdeče zvezde oziroma simbolov tako imenovane polpretekle zgodovine, kdo sprašuje o smislu obeleževanja dogodkov, kot je današnji. Morda bi lahko koga zmotilo tudi dejstvo, da gre za množično zborovanje, katerega osrednji udeleženec je bil tedanji

predsednik Josip Broz - Tito, ki je 300.000 glavo množico spodbudno in jasno nagovoril z domoljubnimi besedami: „Tu smo in tu bomo ostali, svobodni, neomajni v borbi za mir, odločeni žrtvovati vse, če bi kdorkoli hotel vzeti samo košček od našega narodnega telesa!“

Ne glede na to, s katerega zornega kota gledamo na našo zgodovino, in ne glede na politično orientacijo, ki ji pripadamo, pa ne moremo zanikati dejstva, da je bilo zborovanje na Okroglici znamenit dogodek ne le v zgodovini Primorske, temveč vsega prostora, kjer so živeli in še žive Slovenci, znotraj in zunaj državnih meja. Ne moremo niti mimo dejstva, da ni šlo le za obujanje spominov na borbeno in junško preteklost, ampak predvsem za spontan odgovor ljudstva na problematiko tržaškega ozemlja, za ostro zavračanje obmejnega rožljanja z orožjem.

S tem zborovanjem smo Slovenci, enotni in združeni kot le malokdaj v zgodovini, dali Italiji in celotni mednarodni skupnosti jasno vedeti, da hočemo, da slovensko ozemlje ostane slovensko in da smo „odločeni braniti vsako ped naše zemlje!“

Spoštovani,

ta dogodek je združil 6 občin na Goriškem pri odločitvi za postavitev spominskega obeležja, na katerem so vpisani pomembni, celo prelomni dogodki od prve ▶

► omembe Gorice, preko Tolminskega punta, kateri obeležuje letos 300-letnico, do dokončne osamosvojitve Slovenije. Upam, da s tem ta kraj ponovno postaja prelomni mejnik, ki nas bo spomnil, kako je nastajala slovenska država, kaj vse je bilo potrebno prestati in narediti, da smo se ohranili kot samostojna nacija, da smo ohranili svoj jezik, svojo kulturo. Naj bo to mejnik v današnjem času, v naši zavesti, da moramo oblikovati skupno stališče za obvladovanje številnih spekulacij, katerih namen je prilastiti si čim več državnega premoženja in čim bolj stisniti državljanke in državljane. Rešitev je naše enotno sporočilo, da zmoremo sami reševati naše ključne probleme in da ne podležemo brezosebni neoliberalni politiki. Kako brezosebna je, lahko vidimo lahko že na primeru naše največje državne banke, kjer kot osnovo za komunikacijo uvajajo tuj jezik. S tem pa so prizadeli prav tiste varčevalce, ki so to banko ustvarili in ji zaupajo. Takšen odnos je nedopusten, saj pomeni omalovaževanje naše biti. Jezik je jedro, bistvo vsakega naroda in naš je posebej

edinstven. In tudi težnja za ohranitev našega jezika in naše kulture je bila prelomni povod za dokončno osamosvojitve Slovenije.

Danes, ko smo samostojni, tega ne smemo jemati kot nekaj samoumevnega, ampak kot dejstvo, ki se ga moramo zavedati in na katerem moramo graditi našo prihodnost. Moramo določiti, kaj je naš nacionalni interes na področju bančništva, gospodarstva in njegovega ožilja, ki ga predstavljajo prometna infrastruktura, energetika in telekomunikacije. Samo tako bomo lahko kot enakovreden partner ohranjali dobrososedske odnose in suvereno nastopali na tujih trgih širom sveta. Privatizacija je vedno smiselna, toda kot država moramo vedeti, kaj je za nas strateškega pomena. Še posebej pomembno je, da se ne dogajajo netransparentne in nepremišljene prodaje, ki zmanjšujejo blaginjo ljudi.

Danes imamo občutek, da smo pozabili na naš geostrateški položaj in na željo po razvoju. Zato, še enkrat poudarjam, mora biti naš razvoj oprt na znanje in od-

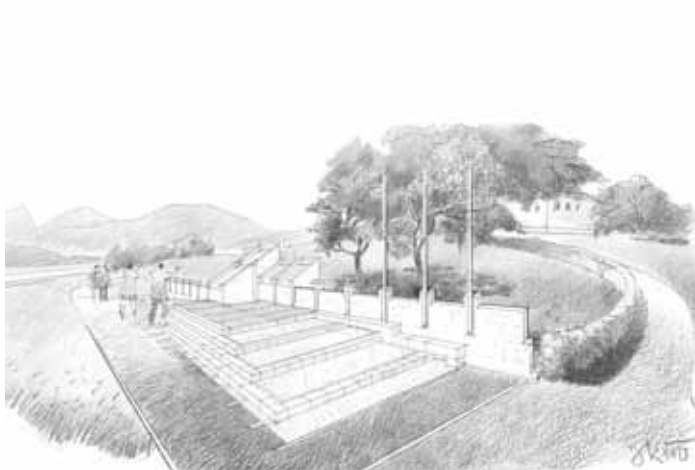
govorno upravljanje tako bank kot podjetij. Odnos med lastniki podjetij, vodstvom in zaposlenimi mora temeljiti na medsebojnem spoštovanju in primernem nagrajevanju, ne pa izkoriščanju. Podjetja danes potrebujejo oporo v lastnikih, še posebej s strani države. Samo takšen model poslovne odličnosti je lahko naš cilj.

Spoštovani,

v dolini reke Vipave, na tem pestrem stičišču romanskega in slovanskega sveta so se tekom zgodovine zvrstili številni dogodki in začrtali prelomni mejniki, ki so za seboj pustili svojo sled. Med te pomembne in zgodovinske dogodke sodi tudi množično zborovanje Slovencev pred 60 leti, ki danes dobiva svoje obeležje. Verjamem in upam, da bo spominski park služil ohranjanju spomina tako na zgodovinski upor proti okupatorju, ki je del naše trdožive identitete in hkrati temelj našega nadaljnega razvoja, kot tudi k ohranjanju spomina na enotnost in predanost Slovencev skupnim ciljem.

Janko Veber

Otvoritev spominskega obeležja

Predsednik Območnega združenja borcev za vrednote NOB Nova Gorica Vladimir Krpan ter vogrinska učenca Zoja Izabela Marc in Liam Marc Baša so s položitvijo nageljnov in poljskega cvetja preprosto, a pristrčno otvorili spominsko obeležje, ki ga je zasnoval arhitekt Jernej Kraigher. Foto: Bogo Rusjan

Utrinki s prireditve

Prihod pohodnikov, foto: Bogo Rusjan

Prihod starega policijskega fička in kombija, foto: Radovan Rusjan

Prihod motoristov, foto: Bogo Rusjan

Darko Nikolovski, foto: Bogo Rusjan

Barbara Šinigoj, Darko Nikolovski in Ad hoc, foto: Bogo Rusjan

Obiskovalci, foto: Bogo Rusjan

Borut Zorn, Katarina Valič, Dušan Nemeč in Bogo Rusjan

Prireditve so slavnostno zaključili goriški župani z »Vstajenjem Primorske«, foto: Bogo Rusjan